

ÜLKEN'İN "RESİM VE CEMİYET" İSİMLİ KİTABINI HALKEVLERİ NEDEN BASMADI?

Satı Tiryaki

Halkevleri'nde gerçekleştirilen etkinliklerin ve uygulamaların genelindeki en önemli ortak nokta; bu etkinlik ve uygulamalarda hedef alınan tek bir toplumsal katmanın olmaması, aksine toplumun hemen her kesiminin mesaj ve öğretileri iletilmede temel hedef seçilmesidir. Bazı il ve ilçelerde halkevleri şubeleri, daha küçük yerleşim birimlerinde ise halkodaları ve köy yuvaları şeklinde oluşturulan örgütlenme ağıyla ideolojinin fikir ve öğretilerinin toplumun her kesimine ulaşması amaçlanmıştır. Diğer taraftan dönemin önemli iletişim araçlarından olan süreli yayın, kitap, broşür vb. basın ve yayın araçları da ihmal edilmemiş, aksine yayımlanan dergi ve kitaplarla ideolojik öğretilerin tabana, onların anlayabileceği dilde ve biçimde ulaşması sağlanmıştır. Diğer taraftan özellikle kırsal kesim insanının ihtiyaç duyduğu bazı gerekli bilgilerin de (tarım, hay-

Sayın Bay
Mehmet Emin Ermişgil
Sunguldağ mebusu.

C. H. P. Halkevleri Kitap Satış Komisyonu Reisi.

Tebrikle edilmek üzere gönderilen, Prof. H. Z. Ülken'in "Resim ve Cemiyet" adlı eserini okudum. Övvelâ müellif, 30 küçük sayfaya rasmen alt birçok meseleleri sıkıştırma ve gelişimle aneek resim ve sanat meseleleri ile uğraşmaların anlayabileceği bir eser vâkıda getirmiştir.

Eserin dayandığı prensibi şu satırlardan anlıyoruz:
" Her medeniyet kendi iş ve istihsal şartları için-
de kendine "hous telvî" i yaratır; kendi idealleşimine göre eserlerini
ne kendi muhtaza ve tekini vermiştir. (S. 10)

" Müstah cemiyet, iş organizasyonundan ibaret olan
alt yapısı ve dinî tasavvurlardan ibaret olan üst yapısı ile sanatı
beslemiş ve iktisadî değerler yüksek cemiyetlerde bulunmaya başladık-
ça sanat yalnız dinî idealle değil, siyaset, ahlakî ve fikrî idealle-
ne tevaccüh eden bir faaliyet halini almıştır. (S. 12)

" Şu birkaç sahifelik tarihî bakış gösteriyor ki, za-
sim yeniden önceki en eski tecrübelerinden bugüne kadar daimâ cemiyet-
lerin Komisyonu olarak inkişaf etmiştir. " (S. 27)

Bu "Resim" ne kadar yanlış olduğunu, "Müstah" gibi sa-
nat tarihçileri, V. Dacenne gibi arkeologlar, Lalo gibi estetikçiler,
birçok misallerle göstermişler, ve sanatın iktisadî ve iktisadî şart-
lardan müstakil olarak kendine mahsus bir ritmi takip ettiği netice-
sine varmışlardır. Prof. H. Z. Ülken, yanlışlığı sanat tarihinin sa-
yısız misalleri ile belirtilen bir gerçek olduğu gibi benimsemiş ve
misallerini yanlış tefsir etmiştir.

Kitapta öze girmen kerâhîyatlar ve yanlışlar var.

vancılık, elişleri vb.) yine kitap, broşür vb. araçlarla verildiği bilinmektedir.

Halkevleri'nin kitap ve broşür şeklindeki yayınları bir bütün olarak ele alındığında göze çarpan ilk özellik bu yayınlardaki içerik zenginliğidir. Folklor dan etnografyaya, tarihten sanata ya da ormanlardan yakacak odun temin etme tekniklerinden, tifo hastalığından korunma çarelerine kadar bir çok konuda çeşitli yayınlar yapan muhtelif halkevlerinde basımı gerçekleştirilecek kitapların titizlikle seçildiğini, hatta her çalışmanın yetkili uzmanından onay alındıktan sonra basımının gerçekleştirildiği görülmektedir.

Aktardığımız rapor Halkevleri'nin kitap yayımlama ve yayımlanacak kitapların seçiminde nasıl bir titizlik içerisinde olduğunu gösteren ilginç bir belgedir.

Daha çok felsefe ve sosyoloji alanındaki çalışmalarıyla tanınan Hilmi Ziya Ülken'in (ölm. 1974) "Resim ve Cemiyet" isimli çalışmasının* Halkevleri yayınları arasında yayımlanmasının uygun olup olmadığına dair rapor hazırlayan Suut Kemal Yetkin'in (ölm. 1980) bu raporu, halkevlerindeki yönetici sınıfın özellikle entellektüel kesime hitap edecek kitapların seçiminde nasıl hassas bir tavır içerisinde olduklarına iyi bir örnektir. Tek parti döneminde Zonguldak milletvekili olan ve bir ara Gümrük ve Tekel

* ÜLKEN, Hilmi Ziya, *Resim ve Cemiyet*, Üniversite Kitabevi, İstanbul 1942, 62 s., 32 resim.

Resim ile ilişkilik bir tutulmuştur. (S. 14) Sanatçı Halkevleri devreleri tesbit edilirken resme'den evvel gelen barok etkisizdir. Denece barokizm'in parlak başarısızlarından olduğu halde resme devrine mal edilmiştir.

Delacroix ile Turner, sanat anlayışı bakımından ayrı olmaları halde bir tutulmuştur. (S. 21)

H. Z. Ülken, kibiz için, " sanıkide buna dökülme " derler diyor.

Halbuki Dadaizm, Kibiz'le hiç alakası olmayan bir denevidir.

Kitapta temsiller de görülüyor. 22'inci sayfa'da s'bjektiveğin ve karabatin berik bir şekli olarak gösterilen kibiz, 24'üncü ve 25'inci sayfa'da yorumlanmıştır. Mevzu, manevra ve şekil resimlerinin etkisizliğini birbirine karıştıran etkisizlik eserinde, ayrıca işi neaktiren şöyle ölmeler gösterir: " Netakin tabiatın müdahale ve hendesi için, insanın makineleşmesinden, eğyaya sınıf idyesi ve rasyonel mühtesten bakarak hükümetesinden ileri geliyor. " (S. 25)

Kitap bir şekilde basılmış olan resimlerin birçoğu, resim sanatı bakımından değerlidir.

Gevçikarınla . . .

Urfa meclisi
S. K. Yetkin
(S. Kemal Yetkin)

ile İçişleri Bakanlığı da yapmış olan Mehmet Emin Erişirgil'in "C.H.P. Halkevleri Kitap Seçme Komisyonu Reisi" sıfatı ile kendisine havale ettiği çalışmayı, aynı zamanda Urfa milletvekili olan Suut Kemal Yetkin bir bilim adamı duyarlılığı ile incelemiş ve raporunu vermiştir.

Rapor, özünü oluşturan eleştirilerin haklılığı (ya da haksızlığı) bir yana, Halkevleri yöneticilerinin resmi ideolojinin yumuşak karnını oluşturan kültür ve sanat konularında yayımlayacakları eserleri seçerken gösterdikleri hassasiyeti sergilemesi ve Halkevleri'nin kültür politikalarının ipuçlarını vermesi bakımından dikkate değerdir.

"TİMUR" PİYESİ BİR OKUYUCUNUN NOTLARI

Halkevleri'nin kurulmasının yıl dönümü münasebetiyle şair Behçet Kemal'in Ankara Şehir Tiyatrosu'nda oynanan "Timur" isimli ve manzum piyesini sahnede seyretmedim. Çünkü, maalesef eski bir iki Fransız vodvilinde bile beni tatmin edememiş olan bu hey'etin, manzum ve mevzuu muazzam bir eseri güzel oynayabileceğine emniyetim yoktu. Bu defa, müellifin müsaadesiyle eserin müsveddelerini okudum. Yeryer güzel parçaları ihtiva eden ve insanı yeryer düşündüren bir piyes. Okumadan ve temsilinde bulunanları dinlemeden önce, itiraf ederim ki Timur'un - esasında tamamen hakkı olduğu vechile - pek büyük bir kahraman olarak tasvirine mukabil Yıldırım Bayezid'in hem hunhar, hem serser, hem âdî bir şahıs şeklinde önümüze çıkarılacağına ihtimal vermekteydim. Ve çünkü Yıldırım'ı yerlere geçirmek bahasına Timurlenk'i namütenahi yükseltmek pek kolaydı ve bu sayede pek kolay bir muvaffakiyet elde edilebilirdi. Behçet Kemal böyle yapmamış. Hatta, Yıldırım Bayezid'in sade hakikî cesaretine değil değerine Timurlenk'i hayran bırakışına bizi şahid kılmaktadır. Fakat şu varki, Yıldırım Bayezid'i Timur bize başka türlü ve eser başka türlü gösteriyorlar. Eserin başında, zelil ve mülevves bir kadın şeklinde tasvir edilen Sırlı prensesin tesiriyle mesti gurur bir serserin kendisine fenalık etmek istemeyen ve kendisiyle bir kandan olan pür şevket bir hükümdara galiz hitaplarla doldurulmuş bir mektup yazıverişini görüyor, ve bundan sonra heman

HALKEVINDE ŞEHİR TİYATROSU

Şabatin 20 inci Pazar günü akşamı tam 21 de }
" 21 " Pazartesi " " " " } UMUMA
" 22 " Salı " " " " }

TİMUR

Tarihî Manzum Piyes 4 Perde

Yazan : Behçet Kemal Çağlar

Sahneye giriş sırasile oynayanlar

Bayezid H. Kemal	Hoca Nasreddin Şadi
Olivera Feriha Tevfik	Birinci köylü İlhâmi
Köle İlhâmi	İkinci köylü Hakkı
Timur Toğay Neddet	Çüncü köylü Kâmil
Edhem Galip	Dördüncü köylü Ahmet
Selim Vecihi	Birinci muhafız Şefik
Oleay Şaziye	İkinci " Rastım
Timur Raşid Rıza	Üçüncü " Şekret
Bir Carlıye Kadriye	Dördüncü " Samih
Şerafettin Anı Fâruzan	Beşinci " Hakkı
Seyfettin Ercümen Behzad	Ahneli " Hüseyin
Allahdâd Yaşar Nezih	İspanya elçisi Vecihi
Şahmelik Refik	Mısır elçisi Fethi
Nureddin Sıtkı	Hind elçisi Yaşar
Humari Fethi	

Dekor ve elektrik tertibatı : (Hâmi)

Ressam : (Mahmut)

Elbise ve aksesuar kısmen Halkevi Müzesinden ve kısmen hariçten ve yeniden tedarik edilmiştir.

Kostümlerin asıllarına mutabakatını temin için İngiliz müelliflerinden: Harold Lamb'ın (Tamerlane) ve Fransız müelliflerinden George Montandon'un Michael Prawdondan tercüme ettiği: L'Empire Mongol et Tamerlan, isimdeki eserler mehzaz olarak kabul edilmiştir.

Dekor motifleri 1905'de Petresburgda neşrolunan Semerkand camileri nam eserdeki resimlerden kompoze edilmiştir.

ULUS Basımevi

İlan işleri İlanat Acentası Balıkpazarı

harp meydanlarına geçerek Ankara kalenin önüne kudret ve satvetinin tuzla buz haline inkilâbına şahit oluyoruz. Sırp prensesi Olivera'nın en zahmetsiz bir işvesine mağlup olarak Yıldırım o galiz ve meşhur sözlerle Timur'a hitap etmeseydi demekki o harp olmayacak, mülkü istilaya uğramayacak, demekki genç ve pür kudret ve ateş bir milletin tarihinde o şayanı teessür tevekkuf vukua gelmeyecek ve belki Fatih'in işi daha evvel yapılarak ona ve Selim'le Kanunî'ye başka işler düşecekti. Zaten de, cenk meydanında şehit olan babasını istihlaf eder etmez masum kardeşini cellada veren, bina ettiği camiin dört tarafına meyhane açtırma-

sı kendisine acı acı ve kelle koltuğa alınarak ihtar olunacak kadar işret ve sefahate düşen ve Timur'la vaziyetini idare ederek kendisini mağlubiyet ve esaretten ve Türk milletini kardeş cenginden kurtarma dirayeti göstermeyen bu betbaht hükümdarın, piyeste ve bilhassa Timur tarafından biraz da fazla iltifata ve senaya mazhar edildiği muhakkaktır. "Akın"dan beri bu şekil tarihî piyeslerde karşılaştığımız elçiler ve onların getirdikleri mektuplarla vekayii kolay, zah, metsiz ve hayli tesirsiz inkişafı bu piyeste de mevcut. Ancak, en sonda, muhtelif devletlerden gelen elçilerin metbularından nameler takdim ederek söyledikleri tazimkâr sözler, Timurlenk'in neler yapmış olduğunu ve kudretini hangi hadlere çıkardığını insana canlı bir şekilde gösterdiği için isabetli. Nasrettin Hoca'nın da hoş simasıyla bir görüldüğü piyesin kıymeti, Timurlenk'e söylettilen bazı güzel ve kuvvetli sözler, fikirlerdir. Bunların arasında biri de Timur'un ırkına bir hitabıdır ki, içinde büyük ihtiraslar tutuşan ve bu ihtirasları mensup olduğu milletin halâsına ve azametine hizmetkâr kılarak tatmin etmek isteyen her büyük serdar ve siyasinin heman benimseyeceği bir kudrete maliktir:

Doğrul bir gövde gibi, boynunda benim başım.*

* * *

"TİMUR" PİYESİNDEN BİR PARÇA

Halkevlerinin altıncı kutlama yıldönümünün Ankara halkevinde kutlama töreninde Behçet Kemal Çağlar'ın yazdığı "Timur" piyesi temsil edilmiştir.

Timur piyesi, Osmanlı tarih kitaplarının sadece yakıp yıkan bir zalim olarak gösterdiği büyük cihangir Timur'un kendisini nasıl yetiştirdiğini, nasıl muvaffak olduğunu belirten; onun kahraman ve dahî bir kumandan, imarçı ve temsilci bir devlet reisi olduğunu ileri süren, tarih tezlerimize ve hakikate uygun bir piyestir.

Bu piyes, Yıldırım'la Timur'un, bu aynı kanı, cesareti ve kıyaseti taşıyan iki büyük Türk'ün, ilk zaferlerinden sonra, nasıl bir hayat tarzı güttüklerini; saraya kapanan ve halktan uzaklaşan Yıldırım'ın, gene halkın ve bozkırın ortasında kalan Timur'a niçin yenildiğini sanat ve tiyatro kıymetinden kaybetmeden tarihe tamamiyle uygun olarak ortaya koyabilmiştir... *

Timur:

Aramızda yer yoktur istihzaya, hiddete
Kaç galip imrenir bu şanlı mağlubiyete. (...)
Düşündüm, nasıl verir Allah, göz göre göre,
Asya'yı baştan başa bir topalla bir köre? (...)

Yıldırım:

Gösterip deseydim ki "bak, bu kan da kırmızı;
Bu kan da al ve temiz, bu kan da senin kanın;
Yere batsın sarayım, kahrolsun kör gururum,
Ben senin Türk ordunda bir gönüllü olurum (...)

Timur:

Gurur gibi, aşk gibi, bin türlü za'fa bedel
Bir ömre sığmayacak kadar büyük hırsımız.
Macera peşindeyiz sende bende aynı hız;
Bilmem nedir zorumuz: Hamlemize cihan dar;
Bende fazla olarak "Türk birliği" fikri var.

* Bir Okuyucunun Notları, *Ülkü*, c. XI, No 62, Nisan 1938, s. 183.

* "Timur" Piyesinden Bir Parça, *Ülkü*, c. XI, No 61, Mart 1938, s. 74-75.